

УДК 911.2 + 504

Н.В. Максименко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВПОРЯДКУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ

Дано оцінку сучасного етапу розвитку ландшафтного планування в Україні. Висвітлено проблеми ландшафтного планування. Показано можливості, які надає втілення процедур ландшафтного планування для екологічного впорядкування території.

Ключові слова: ландшафтне планування, екологічний каркас, урболандшафт, територія.

N. Maksymenko

LANDSCAPE PLANNING AS A METHOD OF TERRITORY'S ECOLOGICAL ACCOMPLISHMENT

The assessment of a modern stage of landscape planning development in Ukraine has been done. The problems of landscape planning have been highlighted. The possibilities provided by landscape planning procedures' implementation for ecological landscaping have been shown.

Keywords: landscape planning, ecological framework, urbo-landscape, territory.

Н.В. Максименко

ЛАНДШАФТНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ КАК СПОСОБ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОУСТРОЙСТВА ТЕРРИТОРИИ

Дана оценка современного этапа развития ландшафтного планирования в Украине. Освещены проблемы ландшафтного планирования. Показаны возможности, которые предоставляет воплощение процедур ландшафтного планирования для экологического благоустройства территории.

Ключевые слова: ландшафтне планування, екологічний каркас, урболандшафт, територія.

Вступ. Найдовшу історію ландшафтне планування має у Німеччині, де воно розпочалося ще на початку ХІХ ст. з поліпшення і прикрашання земель та з появи суспільного руху із захисту природи і Батьківщини. Законодавче закріплення ландшафтного планування як основного засобу планування, захисту і розвитку ландшафту також уперше відбулося в Німеччині – у 1976 р. [7]. Разом з тим, значні зміни у суспільному житті й господарстві європейських країн (у т. ч. ФРН) викликали дискусію стосовно місця і ролі ландшафтного планування у реалізації ідей сталого розвитку, висунутих на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро в «Порядку денному на ХХІ ст.» (1992 р.).

У зв'язку з цим, розвиток ландшафтного планування вимагає узагальнення і переосмислення сучасних уявлень про екологічні аспекти організації території регіонів, переоцінки біоекологічних і географічних підходів до екологічного планування, виявлення специфіки формування екологічного каркасу на різних ієрархічних рівнях організації території. Саме тому можна стверджувати, що становлення теорії ландшафтного планування є конструктивним для розвитку суміжних розділів фізичної і соціально-економічної географії, архітектури, біогеографії, класичної екології та неоекології.

Вихідні передумови. Одним з основних питань, що стоїть, на наш погляд, як перед новим науковим напрямом – ландшафтним плануванням, так і перед географією в цілому, є визначення ролі і місця ландшафтного планування в організації життєвого простору суспільства. Відповідь на це питання вимагає попереднього вирішення таких проблем:

– яким чином здійснити об'єднання каркасу економічної активності з екологічним (ландшафтним) каркасом;

– наскільки нині чинний правовий механізм функціонального територіального зонування здатний створити умови для такого гармонійного об'єднання;

– чи володіє географічна наука методологією, що зможе забезпечити теоретичне обґрунтування і практичну реалізацію програм ландшафтного планування території.

Мета і задачі дослідження. Метою цього етапу роботи є оцінка можливостей, які відкриває ландшафтне планування для екологічного впорядкування території. Для її досягнення необхідно всебічно проаналізувати сильні і слабкі сторони можливостей існуючих напрацювань у галузі ландшафтного планування і визначення перспектив його розвитку для задоволення зростаючих потреб суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом все більша кількість людей схиляється до думки, що антропогенно не змінене довкілля є головною передумовою якості їх життя. Безумовно, чисте повітря, вода, ґрунти, сприятливий клімат, типова рослинність і природний тваринний світ – це ідеальне середовище існування людства. У цьому контексті збереження здатності ландшафту протистояти антропогенному навантаженню є найвищою метою ландшафтного планування.

Ландшафтне планування зосереджує свою увагу на виявленні й оцінці властивостей і функцій ландшафту, які дозволяють забезпечити сталі збереження природних характеристик ґрунтів,

повітря, вод, зоо- і фітоценозу території разом зі збереженням естетичної якості ландшафту [2]. Саме на основі цього розробляються рекомендації з екологічно сталого природокористування. Виходячи з екологічної спрямованості ландшафтного планування, концептуальними є питання, відповіді на які мають сформулювати стратегію діяльності (рис.1). Головна її мета – створення передумов для нормального функціонування природних компонентів, збереження сталих зв'язків між ними.

Екологічне впорядкування територій вимагає від процедури ландшафтного планування різних зусиль по відношенню до різних природних компонентів.

Стосовно атмосферного повітря і клімату необхідно забезпечити захист ландшафту від емісій поллютантів, шумового навантаження та покращити мікроклімат шляхом збереження існуючих і створення нових зелених зон. А правильно розташовані насадження можуть спрямувати потоки повітря у потрібному напрямку.

Відносно ґрунтів слід основну увагу звернути на збереження і відновлення регуляторної та продукційної функції, щоб забезпечити необхідними умовами існування фіто- і зооценозів. Досягти цього можна шляхом послаблення ерозійних процесів, запобігання виснаження і забруднення ґрунтів.

Окремої уваги заслуговує захист процесів формування водозабезпечення ландшафту, збереження якості і самоочисної здатності вод і регулювання поверхневого стоку.

Спектр задач, що стосуються рослинності і тваринного світу, охоплює діяльність щодо виявлення специфічної біологічної структури ландшафту, захисту місць природної локалізації рослин і тварин. Таким чином, створюються

біотопи, які є екологічним каркасом ландшафтів для збереження їх біологічної структури не лише на локальному, але й на регіональному рівні.

Ландшафтне планування як засіб екологічної організації території може реалізуватися на різних ієрархічних рівнях. Результати верхнього рівня безпосередньо обумовлені ефективністю ландшафтного планування на нижніх рівнях. Але існує невизначеність щодо розподілу функцій ландшафтного планування між державою і соціумом. Необхідно визначити, і яким найефективнішим способом підключити процедуру ландшафтного планування до реалізації членами суспільства завдань щодо створення сприятливого місця існування.

Оскільки процедура ландшафтного планування у більшості європейських країн вже набула правової чинності, необхідно в Україні досягти того, щоб міжнародний рівень ландшафтного планування перейшов зі стану наукових декларацій в ситуацію взаємних правових зобов'язань і договірної відповідальності. Крім того, ландшафтне планування все частіше виконує завдання забезпечення членів суспільства екологічною інформацією та залучення їх до врегулювання стосунків у системі «людина – суспільство - природа – ландшафт» (рис.2). Така інформаційна функція ландшафтного планування є конче необхідною саме в Україні, де не існує усталеної традиції здійснення цієї процедури для будь-якої території і де є лише фрагментарні залучення ландшафтного дизайну на деяких територіях.

Рис. 1. Концептуальні засади ландшафтного планування

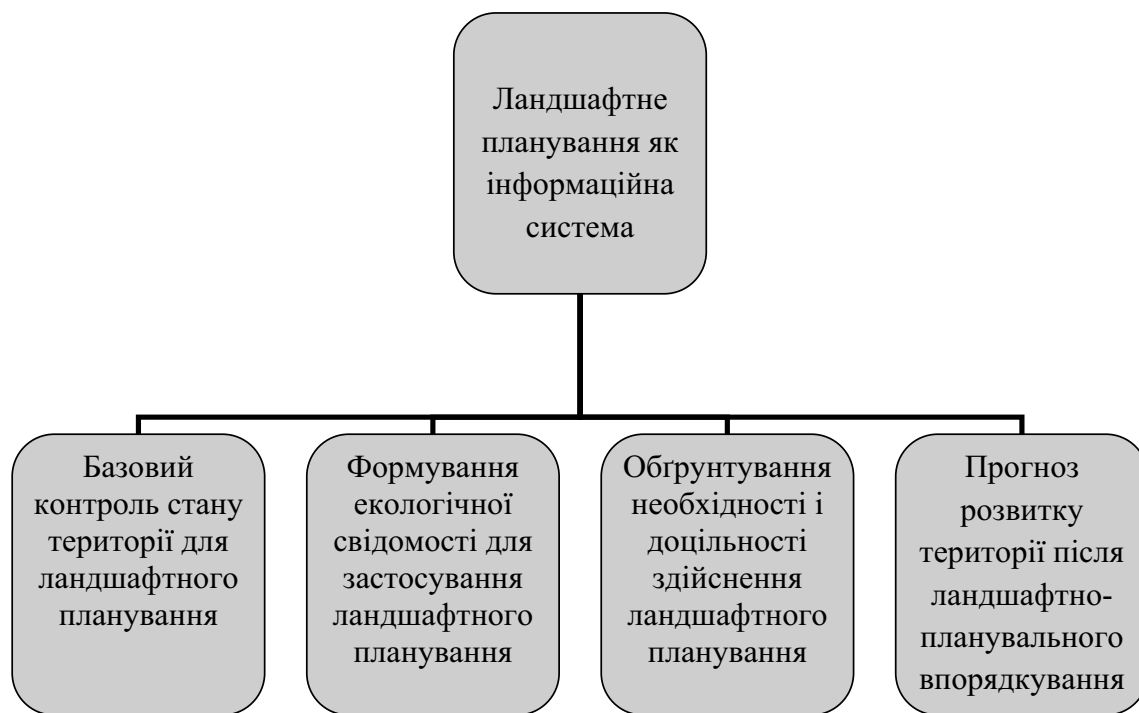

Рис.2. Інформаційна складова ландшафтного планування

Ландшафтне планування зараз розвивається у діапазоні від жорсткого проектування для впорядкування території до взагалі доступного і легкого, спрямованого на естетичне відновлення екосистемних зв'язків. Для всіх форм і рівнів ландшафтного планування необхідно створити інформаційну основу.

Використовуючи новітні технології обробки даних та передачі інформації, ландшафтне планування може розвиватися на інформаційній і комунікаційній платформі, яка також on-line інформує населення на всіх етапах відповідних робіт (рис.2). Це забезпечує простоту взаємних консультацій та можливість участі населення в обговоренні проектів ландшафтного планування на мікро-, мезо- і макрорівні, через Інтернет. Можливість залучення населення є досить прогресивною і необхідною умовою ландшафтного планування, зумовленою новим розумінням екологічної політики, яка характеризується більшою близькістю до громадян і прозорістю діяльності. Ландшафтне планування, таким чином, підтримує виконання «Порядку денного на ХХІ ст.», а також умов Охрузької конвенції і відповідних директив України стосовно доступу громадськості до екологічної інформації [6].

Цими діями підвищується екологічна освіченість населення і бізнес-структур та окреслюються їхні зобов'язання перед суспільством і природою під час екологічного впорядкування території. Інформованість населення стосовно загальних умов, правил і екологічних наслідків тих чи інших робіт з облаштування території дозволить запобігти значній кількості проблем, які виникають внаслідок неправильного втручання в екосистемні зв'язки. Прикладом екологічної доцільності облаштування території, що забезпечує науково-обґрунтоване

ландшафтне планування, є врахування домінуючих вітрів при організації багатоповерхової забудови. Є безліч прикладів, коли нерациональна конфігурація мікрорайонів обумовлювала утворення постійно діючих вихорів і турбулентних потоків повітря в арках будинків. Зміна кута розташування будинку лише на 10-15° дозволила б уникнути цієї проблеми.

Оскільки ландшафтне планування також визначає основні принципи, компетентність та стимул-реакції і для владних ініціатив, беззаперечною є інтеграція екологічних аспектів у природокористування.

Екологічний каркас визнаний сьогодні базовою конструкцією ландшафтного планування, особливо на макрорегіональному (адміністративна область) і мезорегіональному (місто, міський чи сільський район) рівні [1, 3-5]. У цьому сенсі ландшафтний план – безумовно дуже корисний інструмент забезпечення стійкості розвитку територій. Визнання цієї обставини ставить планувальників перед необхідністю методичної розробки таких аспектів:

- визначення природного ландшафтного каркасу території;
- визначення соціального каркасу місцевості;
- об'єднання у межах єдиної методики географічних, соціальних і біогеографічних принципів конструювання ландшафтно-екологічного комплексу;
- розробка методики урболандшафтної диференціації та ідентифікації території в рамках проблематики ландшафтного планування;
- оцінка ефективності використання сучасної правової бази для конструювання основних блоків ландшафтно-екологічних комплексів (екологічних коридорів, буферних зон, урболандшафтів);
- розробка процедури екодіагностики території як однієї з базових процедур регіонального ландшафтного планування;

– використання процедури ландшафтного планування з метою резервування територій для розвитку туризму і рекреації.

Ландшафтне планування представляється єдиною можливістю організації землеустрою і землекористування на місцевому рівні – рівні міського адміністративного району, сільської громади або окремо взятого господарства.

Висновки. Сучасні тенденції містобудування диктують необхідність прискореного розвитку аспектів ландшафтного планування, пов'язаних з генеральним плануванням міст, поселень і окремих міських районів (мікрорайонів або навіть житлових груп). Проте досвід показує, що, не дивлячись на очевидні практичні досягнення, вузьких місць тут вистачає, оскільки неясно:

– Яке місце може зайняти ландшафтний план у містобудівній документації відповідно до нормативно-правової бази України?

– Як узгодити землевпорядний (визначений Земельним кодексом України) і містобудівний підходи у межах процедури ландшафтного планування в містах?

– Яким чином втілити традиції «озеленення» міст до рівня конструювання повноцінного міського середовища з використанням інструменту ландшафтного планування?

Загалом, цими питаннями не вичерпується коло проблем, що стоять перед ландшафтним плануванням в Україні. Від їх вирішення залежить доля процедури ландшафтного планування у країні в цілому.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
професор О.О. Жемеров**

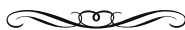
Література:

1. Колбовский Е.Ю. Ландшафтное планирование: Учеб. пособ. для студ. вузов / Е.Ю. Колбовский. – М.: Изд. центр «Академия», 2008. – С. 38-69.
2. Ландшафтное планирование: принципы, методы, европейский и российский опыт. – Иркутск: Изд-во Ин-та географии СО РАН, 2002. – 141 с.
3. Максименко Н.В. К вопросу использования художественно-эстетического подхода ландшафтного планирования для обеспечения устойчивого развития городской среды / Н.В. Максименко, А.А. Клещ // *Екологія та освіта: актуальні проблеми природокористування в умовах наростаючих ризиків техногенних катастроф: Зб. матеріалів VII Міжнарод. наук.-практ. конф.* – Черкаси: ПП Гордієнко Є.І., 2012. – С. 200-202.
4. Wiensr J.A., Milne B.T. Scaling of «landscapes» in landscape ecology, or, landscape ecology from a beetle's perspective // *Landscape Ecology.* – USA New Mexico - Fort Collins: SPB Academic Publishing, 1989. – Vol. 3, № 2. – P. 87-96.
5. Gy Fabos J. Computerization of Landscape Planning // *Landscape and Urban planning.* – 1988. – Vol 15, № 3-4. – P. 7-12.
6. Environment management activity: Textbook for students of ecological specialties of higher educational establishments / Edit. N.V. Maksymenko. – Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv national university, 2012. – 336 p.
7. Landschaftsplanung. Inhalte und Verfahrensweisen. – Bonn: Bundesministerium fuer Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, 1997. – S. 18-23.

УДК 756 : 912

Б.Ш. Мамоев

Университет иностранных языков и деловой карьеры, г. Алматы

ТОПОНИМИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ «СЕВЕРНЫЙ ТЯНЬ-ШАНЬ»

Знакомство с географическими названиями района посещения у туристов происходит уже на стадии подготовки к путешествию – в процессе изучения путеводителей, географических карт, отчетов других путешественников. Если заранее составить список топонимов на предстоящем маршруте, то это может значительно помочь в прохождении маршрута, т. к. нередко этимология топонимов отражает физико-географические характеристики названных объектов.

Ключевые слова: физико-географическая характеристика, топонимика, маршрут, местность, ориентирование, краеведение.

В. Mamoyev

TOPONIMIC DICTIONARY «NORTHERN TIEN SHAN»

Tourists are acquainted with geographical names of the region already at the stage of preparation for journey – in the process of studying guide-books, geographical maps, reports of other travelers. If we make a list of toponymy we face during a journey beforehand,